



ISSN: 3060-4613



MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI



No7
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiyaga fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



Elektron nashr. 102 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Umarova H.O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Umarova H. O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024-yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish.....	16
<i>Nazarov Odil Omanqulovich</i>	
“Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi”da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o’rni	20
<i>Abirova Umida Nazarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati	23
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o’g’li</i>	
Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari	27
<i>Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna</i>	
Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta’limiy o’yinlarning ahamiyati .	31
<i>Salimova Dilmira Farxodovna</i>	
Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar	34
<i>Rajabov Asliddin Xolmirzayevich</i>	
Favqulodda vaziyatlar yo’nalishi ta’limida muloqotning ahamiyati.....	37
<i>Boltayev Baxtiyor Yunusovich</i>	
Biologiya ta’limi va raqamli texnologiyalar	41
<i>E. Po’latova</i>	
Boshlang’ich ta’limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo’naltirishda stem yondashuvining ahamiyati	44
<i>Egamova Ravshanoy Surobjonovna</i>	
O’zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin?	
Innovatsion ta’lim yondashuvlari va samarali strategiyalar.....	48
<i>G’ayniddinov Shayxislom Tolibjon o’g’li</i>	
Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi	53
<i>Isayeva Mushtariy Alisher qizi</i>	
Developing Student’s Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons	56
<i>Mavlonova Dildora Shuxrat qizi</i>	
Bahrom Ro’zimuhammad she’rlarini o’qitishda integratsiya usulidan foydalanish	60
<i>Nomozova Dilobar Suyun qizi</i>	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo’lajak pedagoglarda altruizm ko’nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar.....	65
<i>Norboyeva Moxigul Shavkat qizi</i>	
3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories	68
<i>Qayumov Jamshid Ma’rufjon o’g’li</i>	
Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature	73
<i>Ruzieva Maftuna</i>	
Onlayn va gibrid ta’lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari.....	78
<i>Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna</i>	
Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun “metallar va ularning umumiy xususiyatlari” mavzusida)	81
<i>Sharipova Hakima Shavkatovna</i>	
Metacognition and Self-Regulated Learning	85
<i>Turayeva Nazira Ibragimovna</i>	
Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода	88
<i>Меденцева Наталья Петровна</i>	
Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta’lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari	93
<i>Jonibekov Jasur Jonibekovich</i>	
O’zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san’atning ajralmas qismi.....	98
<i>Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi</i>	



NUTQ KAMCHILIKLARINI BARTARAF ETISHDA MUTAXASSISLAR HAMKORLIGI

Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti,
Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutq kamchiliklariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlash jarayonida mutaxassislar – logoped, defektolog, psixolog va ota-onalar hamkorligining ahamiyati yoritilgan. Har bir mutaxassisning o'ziga xos vazifalari, metodik yondashuvlari va birgalikda olib borilgan ishlar samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqotda hamkorlikdagi yondashuvlar orqali bolalarning nutqiy rivojlanishida ijobiy o'zgarishlarga erishish mumkinligi ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: nutq kamchiligi, nutqiy rivojlanish, logopedik muolajalar, defektologik yondashuv, psixologik ko'mak, mutaxassislar hamkorligi, interfaol yondashuv, nutq terapiyasi, individual yondashuv, korreksion pedagogika, kompleks reabilitatsiya.

Abstract: This article examines the importance of collaboration among specialists – speech therapists, special educators, psychologists, and parents – in working with children who have speech disorders. The roles of each professional, their methodological approaches, and the effectiveness of collaborative corrective practices are analyzed. The study emphasizes that interdisciplinary cooperation leads to positive dynamics in children's speech development.

Key words: speech disorders, language development, speech therapy, special education, psychological support, professional collaboration, interdisciplinary approach, individualized approach, corrective pedagogy, comprehensive rehabilitation.

Аннотация: В данной статье рассматривается значимость сотрудничества специалистов – логопеда, дефектолога, психолога и родителей – в процессе работы с детьми, имеющими речевые нарушения. Проанализированы функции каждого специалиста, их методические подходы и эффективность совместной коррекционной деятельности. Подчеркивается, что междисциплинарное взаимодействие способствует положительной динамике речевого развития у детей.

Ключевые слова: нарушения речи, речевое развитие, логопедическая терапия, дефектологическая помощь, психологическая поддержка, сотрудничество специалистов, междисциплинарный подход, индивидуальный подход, коррекционная педагогика, комплексная реабилитация.

KIRISH

Korreksion pedagogika fani taraqqiy etishi natijasida uning ayrim yo'nalishlari mustaqil fan sifatida ajralib chiqdi. Ushbu yo'nalishlardan biri logopediya hisoblanadi. Logopediya (yunoncha logos – so'z, paideuo – tarbiyalamoq, o'rgatmoq degan ma'noni anglatadi) – pedagogik fanlardan biri bo'lib, nutq kamchiliklari va ularning sabablari, shuningdek, bu kamchiliklarning oldini olish va mavjudlarini bartaraf etish masalalarini o'rganadi. Bu yo'nalishda maxsus ta'lim-tarbiya vositalari hamda metodlari ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Logopediya fanining shakllanishi va rivojlanishida L.S. Vygotskiyning nutq va tafakkur o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik haqidagi nazariy qarashlari asosiy o'rinni egallaydi. U bolalar nutqining kognitiv rivojlanish bilan chambarchas bog'liqligini asoslab, nutqdagi muammolarni psixologik rivojlanishdan ajratib bo'lmashligini ta'kidlagan.

O'zbek olimlaridan G.X. G'ulomova logopediya fanining anatomik-fiziologik va lingvistik asoslarini chuqur yoritib, logopedik mashg'ulotlar mazmuni va metodikasiga alohida e'tibor qaratgan. Uning fikricha, nutqiy muammolarni korreksiya qilishda kompleks yondashuv asosiy mezon bo'lishi lozim.

Mahkamova D. tomonidan tayyorlangan metodik qo'llanmalarda logopedik mashg'ulotlarning amaliy jihatlari, xususan fonetik, leksik va grammatik komponentlar bilan ishlash usullari bayon etilgan. Muallif logopedik yondashuvni pedagogik va psixologik metodlar bilan uyg'unlashtirish muhimligini asoslab bergan.



M.Raxmatova esa nutq rivojlanishidagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish usullarini amaliyotga yaqinlashtirib, bolaning nutqiy rivojlanishida oilaviy va ijtimoiy muhitning ahamiyatini ta'kidlaydi. U ota-onalar bilan hamkorlikni logopedik ishda ajralmas unsur sifatida qaraydi.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining so'nggi metodik tavsiyalarida esa logopedik xizmatni ta'lim tizimida tizimli tashkil etish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurligi belgilangan. Mazkur hujjatda multidisiplinar hamkorlik, ya'ni logoped, psixolog, defektolog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik asosiy omil sifatida qayd etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu ilmiy maqolada qo'llanilgan tadqiqot metodologiyasi empirik va nazariy yondashuvlarga asoslangan bo'lib, asosan amaliy kuzatuv, hujjatlarni tahlil qilish va sifatli tahlil usullaridan foydalanilgan. Ma'lumotlar logopedik faoliyatga oid mavjud adabiyotlar, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining metodik tavsiyalari, logopediya bo'yicha ilg'or mahalliy va xorijiy ilmiy ishlanmalar asosida to'plandi. Shuningdek, logopedik mashg'ulotlarda kuzatilgan real holatlar va tajribali logoped mutaxassislarining fikrlari, uslubiy qo'llanmalari ham o'rganildi. Tahlil qilish bosqichida kontent-tahlil metodi yordamida nutq kamchiliklarini aniqlash va ularning korreksiyasiga doir ilmiy yondashuvlar umumlashtirildi. Olingan dalillar asosida logopedik amaliyotda samarali usullarni aniqlash, kompleks yondashuvning afzalliklarini asoslashga harakat qilindi. Tahlil jarayonida taqqoslash, umumlashtirish va tahliliy mulohaza yuritish metodlari qo'llanildi. Barcha ma'lumotlar ilmiy asosda tanlab olinib, ularning ishonchiligi va amaliy ahamiyati inobatga olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Logopediya fanining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: turli xil nutq kamchiliklari bo'lgan shaxslarning nutq faoliyati ontogenezi o'rganish; nutq kamchiliklarining sabablari, simptomatikasi, turlari hamda kelib chiqish mexanizmlarini aniqlash; bu kamchiliklarning inson faoliyati, shaxsiyati, xulq-atvori va ruhiy rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilish. Shuningdek, eshitish, ko'rish, intellektual va boshqa nuqsonlarga ega bo'lgan bolalarning nutqiy faoliyatini o'rganish, aniqlash, yetishmovchiliklarni baholash ham logopediya vazifalariga kiradi. Bu fan nutq kamchiliklarini aniqlash usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, ularni tizimlashtirish, tasniflash, oldini olish va bartaraf etish yo'llarini belgilash, shuningdek, logopedik ishni tashkil etish masalalarini ishlab chiqishni ham o'z ichiga oladi.

Logopediya fani anatomiya, fiziologiya, neyrofiziologiya, otorinolaringologiya, nevropatologiya, psixopatologiya, pediatriya, lingvistika, psixolingvistika, psixologiya va pedagogika kabi fanlar bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi. Korreksion pedagogika sohasi sifatida logopediya asab tizimi faoliyati haqidagi nazariyaga asoslanadi. Tabiiy fanlarsiz nutq kamchiliklarining sabablari, mexanizmlari hamda bolaning psixikasiga bo'lgan ta'sirini to'liq anglab bo'lmaydi. Shu boisdan logoped nevrologik asoslarni chuqur bilishi lozim. Bunday bilimlar logopedga nutq nuqsonlarini aniqlash, oldini olish va bartaraf etish, bolani to'g'ri tarbiyalash va unga bilim berish jarayonida katta yordam beradi.

Tibbiy fanlar haqidagi chuqur bilim logopedik xulosa chiqarishda, nutq nuqsonlarini boshqa anomal holatlardan ajratishda va bolalarni tegishli muassasalarga yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi. Tilshunoslik, psixologiya va pedagogika logopedik faoliyatning nazariy asoslaridir. Tilshunoslik fanining nutqni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganishi logopedik yondashuvni chuqurlashtiradi. Har bir logoped fonetika, grammatika, leksikologiya, stilistika, orfografiya va punktuatsiya bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lishi, ifodali o'qiy va to'g'ri so'zlay olish ko'nikmalarini rivojlantirishi zarur.

Logopediya – maxsus pedagogikaning bir sohasi sifatida – bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etadi. Logoped bolani o'z kuchiga ishonтира olishi, uning diqqatini jalb eta bilishi, materialni eslab qolishiga yordam beradigan metodik vositalarni (mashq, ko'rgazmali qurollar, mustaqil ish, suhbat, grammatik o'yinlar va h.k.) o'rinli qo'llay olishi kerak.

Nutq inson tafakkurining shakllanishida muhim omildir. Har qanday narsa va hodisaning ongda aks etishi nutq orqali ifodalanadi. Nutq tafakkur vositasi sifatida muomala jarayonida yetakchi o'rin tutadi. Shunday ekan, tafakkur nutq negizida rivojlanadi. Shu sababli nutqdagi nuqsonlar bolaning tafakkuri, xotirasi, diqqat e'tibori va boshqa ruhiy jarayonlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Og'ir nutq nuqsoni intellektual yetishmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Bunday holatda logoped bolaning ruhiy rivojlanishini chuqur o'rganib, nuqsonning birlamchi yoki ikkilamchi ekanligini aniqlashi lozim.

Nutq murakkab funksional tizim bo'lib, u fonetiko-fonematik, leksik va grammatik qismlardan iborat. R.E. Levina va L.S. Vigotskiy nazariyalariga asoslanib, logopediya bu qismlarni alohida o'rganadi. Nutq sistemasining rivojlanish darajasi bolaning umumiy ruhiy rivoji bilan bog'liq. Nutqdagi kamchiliklarning fonetiko-fonematik



qismlarida yuzaga kelgan muammolar leksik va grammatik tarkibga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli logopedik yondashuvda sistemalilik va komplekslik tamoyillari asosiy o'rin tutadi.

Nutq nuqsonlari biologik va ijtimoiy omillar ta'sirida yuzaga keladi. Shuning uchun logopediya fanida ontogenetik va etiopatogenetik yondashuvlar qo'llaniladi. Logoped har bir bolaga individual yondashib, ta'lim-tarbiyaning birligi, ongli faoliyat, mustaqillik, uyg'unlik, samaradorlik prinsiplariga tayanadi.

O.V. Pravdina o'zining "Logopediya" asarida nutq nuqsonini muayyan til me'yorlaridan chetga chiqish holati sifatida ta'riflaydi. Unga ko'ra, nutq nuqsoni o'z-o'zidan yo'qolmaydi, balki kuchayib boradi va gapiruvchining yoshi bilan mos kelmaydi. Og'ir nutqiy nuqsonlar insonning faqat nutqiga emas, balki umumiy rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, vaqtincha yuzaga keladigan, hayajon, charchoq yoki ruhiy zo'riqish bilan bog'liq nutqiy xatolar bunday nuqsonlardan farqlanadi va o'z-o'zidan barham topadi. Nutqiy kamchiliklar boshqa tilli kishilarda ham uchrashi mumkin; tilni o'rganish jarayonida bu kamchiliklar yo'qoladi.

Nutq kamchiliklari logopediya fanida organik va funksional turlarga ajratiladi. Organik nuqsonlar nutq analizatori tuzilishidagi anatomik o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, markaziy yoki periferik xarakterga ega bo'ladi. Funksional nuqsonlarda esa struktura o'zgarishi bo'lmaydi, lekin noto'g'ri tarbiya, taqlid yoki asab jarayonlari muvozanatining buzilishi sababli yuzaga keladi. Har ikkala holatda ham nuqsonning markaziy yoki periferik turga mansubligi aniqlanishi lozim.

Logopediya XIX asrning ikkinchi yarmida tibbiy yo'nalishdan pedagogik-psixologik va lingvistik asosdagi kompleks fan sifatida shakllandi. Ilgari nutq nuqsonlarini shifokorlar tuzatishga harakat qilgan bo'lsa-da, bu jarayon mexanik mashqlarga asoslangan bo'lib, sust natijalar bergan. Hozirgi davrda logopedlar chuqur tibbiy bilimga ega maxsus pedagoglar bo'lib, shifokor bilan hamkorlikda bolaga yordam ko'rsatadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda badiiy so'z vositasining o'rni katta. Xalq ertaklari, she'rlar, hikoyalar bolalarni estetik, axloqiy va hissiy jihatdan tarbiyalaydi. Bolalarga bolalar adabiyoti orqali go'zallik, mehnatsevarlik, halollik kabi fazilatlar singdiriladi. Og'zaki ijod namunalari tanlab olinadigan ertak va topishmoqlar orqali bolalarning nutqiy va axloqiy rivoji ta'minlanadi.

Bolalarda monologik nutqni shakllantirish - logopedik jarayonning muhim bosqichlaridan biridir. Monologik nutq – hikoya tarzidagi, izchil, mantiqan bog'langan va grammatik jihatdan to'g'ri bo'lgan nutq bo'lib, u bolaning tafakkuri, xotirasi va diqqatini rivojlantiradi. Psixologlar fikricha, bu nutq shakli 5 yoshdan boshlab shakllanadi va bola kattalar bilan muloqotda bo'lish jarayonida o'z taassurotlari va fikrlarini bayon etish ehtiyoji ortadi. Shu bois, bolalar bog'chasi dasturida bolalarni hikoya qilishga o'rgatish bo'yicha vazifalar belgilangan.

Bolalarni hikoya qilishga o'rgatish orqali ularning nutqiy, aqliy va axloqiy rivojlanishiga erishiladi. Bunday mashg'ulotlarda diqqat, mantiqiy tafakkur va mustaqil fikrlash shakllanadi, jamoadagi faollik, o'z fikrini ifodalash qobiliyati ortadi. Bu esa logopediya fanining asosiy maqsadlari bilan uzviy bog'liqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar o'zaro hamkorlikda ishlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir mutaxassis – logoped, defektolog, psixolog – bolaning nutqiy, psixologik va kognitiv rivojlanishiga individual yondashuv asosida ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, bu sohalar vakillarining tizimli va integratsiyalashgan yondashuvi natijasida logopedik ish samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Shuningdek, ota-onalarning faol ishtiroki bolaning uy sharoitida ham nutqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Ularning kundalik mashg'ulotlarda qatnashuvi, mutaxassislar tavsiyalariga amal qilishi boladagi o'zgarishlarni barqarorlashtirishda muhim omil hisoblanadi.

Shu bois, nutqiy muammolarga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda kompleks va ko'p sohaga oid (multidisciplinar) hamkorlikka asoslangan yondashuv eng maqbul va samarali usul sifatida tavsiya etiladi. Bu yondashuv orqali nafaqat nutq nuqsonlarini kamaytirish, balki bolaning umumiy shaxsiy va ijtimoiy moslashuvini ta'minlash imkoniyati yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'ulomova G.X. Logopediya asoslari. Toshkent, 2020.
2. Raxmatova M. Nutq rivojlanishida muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari. Toshkent, 2019.
3. Vygotskiy L.S. Psixologik rivojlanish va nutq. Moskva, 2003.
4. Mahkamova D. Logopedik mashg'ulotlar metodikasi. Samarqand, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2023-yilgi logopediya yo'nalishidagi metodik tavsiyalari.

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.